

Profesor Irena Obuchowska
(1932–2016)

Wspomnienie o Profesor Irenie Obuchowskiej (1932–2016)

Profesor Irena Obuchowska urodziła się 21 sierpnia 1932 roku w Poznaniu. W latach 1951–1956 odbyła studia psychologiczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza zakończone uzyskaniem tytułu magistra psychologii w zakresie psychologii klinicznej. W roku 1955 podjęła pracę na oddziale nerwic dziecięcych w Państwowym Sanatorium dla Nerwowo Chorych w Kościanie. Po ukończeniu studiów pracowała w Poradni Zdrowia Psychicznego w Poznaniu. W roku 1964 przyjęła propozycję profesora Andrzeja Lewickiego i przeszła do Katedry Psychologii Klinicznej, wiążąc się już na stałe z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza. Z powodzeniem pokonywała kolejne etapy uniwersyteckiej kariery. W roku 1966 uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii, a w roku 1975 – stopień doktora habilitowanego. W 1990 roku otrzymała tytuł profesora, zaś w 1993 objęła stanowisko profesora zwyczajnego. Poprzedzenie działalności naukowej praktyką zaowocowało zarówno interdyscyplinarnym podejściem Profesor Ireny Obuchowskiej do badań, jak i znaczeniem, jakie przypisywała analizom jakościowym.

Działalność naukowa Profesor Ireny Obuchowskiej była umiejscowiona na pograniczu czterech dyscyplin naukowych: psychologii klinicznej dziecka, psychologii rozwojowej, psychologii wychowawczej oraz pedagogiki specjalnej. W takiej też kolejności rozwijały się Jej zainteresowania naukowe, w których można wyróżnić trzy zasadnicze okresy.

Okres pierwszy obejmuje lata 1964–1974 i wiąże się z pracą naukowo-dydaktyczną w Katedrze Psychologii Klinicznej UAM, kierowanej przez profesora Andrzeja Lewickiego. W tym czasie Profesor Irena Obuchowska zajmowała się problematyką zaburzeń nerwicowych u dzieci i młodzieży, która w bardziej ogólnym ujęciu – jako zaburzenie emocjonalne – pozostała osiowym problemem jej aktywności naukowej. Zwieńczeniem tego okresu była rozprawa habilitacyjna pt. *Dynamika nerwic. Psychologiczne aspekty zaburzeń nerwicowych u dzieci i młodzieży* (PWN, 1976). W pracy tej przedstawiła własną koncepcję tworzenia się i rozwoju zaburzeń nerwicowych, kładąc szczególny nacisk na zmienność symptomów, mechanizmów i uwarunkowań nerwicy w toku zmian rozwojowych dziecka. Przedstawiła również koncepcję diagnozy, która nie tylko przyjęła się w polskiej psychologii klinicznej, ale także odegrała znaczącą rolę w teorii i praktyce pedagogiki specjalnej.

Drugi okres działalności naukowej Profesor Ireny Obuchowskiej, przypadający na lata 1975–1985, obfitował w problemy badawcze związane z rozwojem i wychowaniem. Było to związane z przyjęciem przez Nią propozycji zorganizowania w UAM studiów w zakresie pedagogiki specjalnej i przejściem do Instytutu Pedagogiki. Profesor Irena Obuchowska zapoczątkowała współpracę z wieloma zagranicznymi uczelniami przodującymi w dziedzinie pedagogiki specjalnej, między innymi w: Heidelbergu, Moguncji, Kolonii, Hannoverze, Monachium, Halle, Berlinie i Magdeburgu. Zainicjowała liczne wspólne przedsięwzięcia naukowe – badania, konferencje, seminaria i publikacje. Prowadziła wykłady gościnne i seminaria monograficzne na uniwersytetach w Moguncji i Kolonii w Niemczech oraz na Uniwersytecie Stanu Georgia w USA.

Ten dziesięcioletni okres niezwykle intensywnej pracy naukowej zaowocował licznymi dokonaniem. W latach 1977–1979 pod kierunkiem Profesor Ireny Obuchowskiej zostały przeprowadzone prekursorskie badania nad prospołecznością osób niepełnosprawnych intelektualnie. W roku 1982, wspólnie z profesorem Andrzejem Jaczewskim, opublikowała książkę *Rozwój erotyczny* (WSiP, 1983). Cechowało ją nowatorstwo, polegające na rozwinięciu problemów natu-

ry uczuciowej i moralnej oraz na ukazaniu znaczenia rodziny i szkoły dla prawidłowego rozwoju erotycznego człowieka. W obszarze dotyczącym rozwoju znalazła się również książka *Okres dorastania* (Nasza Księgarnia, 1983), która została zaliczona do publikacji szczególnie cennych dla wychowania.

W omawianym okresie Profesor Irena Obuchowska przeprowadziła bardzo obszerne badania nad koncepcjami prospołeczności u młodzieży z rodzin o niskim statusie materialno-społecznym. Opublikowała liczne prace poświęcone problematyce rodziny, wykorzystując w nich między innymi własne badania nad związkiem między symptomami nerwicowymi u dzieci a problemami emocjonalnymi rodziców.

Rok 1986 to początek trzeciego okresu działalności naukowej Profesor Ireny Obuchowskiej, który zdominowała problematyka niepełnosprawności u dzieci i młodzieży. Najpierw skupiła się na problemach dzieci przewlekle chorych, spędzając kilka miesięcy w Instytucie Pediatrii Akademii Medycznej w Poznaniu, mając bezpośredni kontakt z dziećmi, przede wszystkim chorymi na nowotwory. Rezultatem tych doświadczeń była między innymi publikacja „Listu otwartego do Ministra Zdrowia” (z apelem o prawo rodziców do przebywania z chorymi dziećmi w oddziałach szpitalnych), artykuły poświęcone opiece emocjonalnej nad dziećmi hospitalizowanymi oraz książka zatytułowana *Chore dziecko*, napisana wspólnie z profesorem Marianem Krawczyńskim (Nasza Księgarnia, 1991).

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku Profesor Irena Obuchowska coraz więcej uwagi zaczęła poświęcać teoretycznym problemom pedagogiki specjalnej. Podkreślała pilną potrzebę dokonania syntezy myśli teoretycznej, stanowiącej dorobek własny pedagogiki specjalnej, z koncepcjami teoretycznymi wykorzystywanymi przez pedagogikę specjalną. Przez kolejne dwie dekady przedstawiała własne propozycje w tej kwestii w licznych publikacjach. W roku 1991 ukazało się pierwsze wydanie książki pod Jej redakcją pt. *Dziecko niepełnosprawne w rodzinie* (WSiP) stanowiącej próbę scalenia teoretycznej i praktycznej wiedzy o edukacji i rehabilitacji dzieci z niepełnosprawnościami. Profesor Irena Obuchowska zaproponowała odejście od medycznej koncepcji niepełnosprawności na rzecz koncepcji funkcjonalnej, podkreślającej możliwości niepełnosprawnej osoby.

Zagadnieniem, któremu Profesor Irena Obuchowska poświęciła wiele uwagi, była autonomia niepełnosprawnych dzieci i młodzieży. W licznych pracach udokumentowała tezę, zgodnie z którą również dziecko niepełnosprawne można wychowywać ku psychicznej autonomii poprzez stwarzanie mu możliwości dokonywania wyborów i podejmowania decyzji. Opracowała nowatorskie koncepcje: autorewalidacji, społecznej integracji osób niepełnosprawnych oraz wspomagania rozwoju dzieci z zaburzeniami rozwojowymi. Wiele prac poświęciła procesowi diagnostycznemu, procesowi wyboru metod rehabilitacji, mechanizmom kształtowania się agresji oraz problematyce krzywdzenia dzieci.

Profesor Irena Obuchowska opublikowała 193 prace naukowe, w tym: 5 książek, 28 rozdziałów w książkach oraz 160 artykułów, z których wiele ukazało się w językach obcych – niemieckim, angielskim i holenderskim. Ponadto napisała 7 książek oraz ponad 400 felietonów o charakterze popularnonaukowym. Wygłosiła ponad 100 referatów na konferencjach naukowych w kraju i za granicą. W latach 1974–1999 była kierownikiem i realizatorem sześciu programów badawczych – centralnych, węzłowych i KBN. Była autorem bardzo licznych recenzji prac doktorskich i habilitacyjnych, recenzji w przewodach profesorskich, recenzji na zlecenie Komitetu Badań Naukowych oraz Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, a także recenzji wydawniczych.

Wiele energii poświęciła pracy organizacyjnej i dydaktycznej. W roku 1974 utworzyła w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, według własnego projektu nowy, a jednocześnie jeden z pierwszych w Polsce, kierunek studiów – pedagogikę specjalną. W latach 1974–1994 była kierownikiem Zakładu Psychopatologii Dziecka i Pedagogiki Specjalnej, a w latach 1994–2002 – Zakładu

Psychopatologii Dziecka. W latach 1975–1981 pełniła funkcję prodziekana Wydziału Nauk Społecznych UAM. Pod Jej kierunkiem przygotowało i obroniło prace magisterskie 450 osób. Profesor Irena Obuchowska wypromowała 15 doktorów psychologii oraz pedagogiki. Pięciu spośród nich jest dziś samodzielnyimi pracownikami nauki, w tym jeden profesorem tytularnym.

Profesor Irena Obuchowska uczestniczyła w pracach komitetów redakcyjnych wielu czasopism naukowych, między innymi: „Psychologii Rozwojowej”, „Psychiatrii i Psychologii Klinicznej Dzieci i Młodzieży”, „Szkoły Specjalnej”, „Auxilium Sociale”, „Chowanny”, „Psychologii Klinicznej Dziecka”, „International Journal of Behavioral Development”, „Polish Journal of Social Science”. Była członkiem Komitetu Nauk Psychologicznych PAN, Międzynarodowej Akademii Rehabilitacji w Wieku Rozwojowym w Monachium, Komisji Rozwoju Fizycznego, Psychicznego i Społecznego Komitetu Rozwoju Człowieka PAN oraz Komisji Rehabilitacji i Integracji Społecznej przy Oddziale PAN w Poznaniu. W latach 1998–2002 była członkiem Nowojorskiej Akademii Nauk.

Profesor Irena Obuchowska prowadziła bardzo intensywną działalność społeczną oraz popularyzowała wiedzę naukową z zakresu psychologii i pedagogiki. W latach 1991–2001 przewodniczyła Radzie Fundacji Pomocy Dzieciom Nieśłyszącym „Grześ”. W latach 1993–1997 była członkiem Komisji ds. Sieroctwa Społecznego przy Komitecie Polityczno-Społecznym Rady Ministrów RP, zaś w latach 1998 – 2001 – członkiem Zespołu ds. Patologii Społecznych wśród Dzieci i Młodzieży przy Wielkopolskim Kuratorium Oświaty. Była członkiem Zarządu Wielkopolskiej Społecznej Rady Programowej ds. Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Otrzymała wyróżnienie honorowe im. Prof. Hugona Steinhausa za wybitne osiągnięcia w popularyzacji nauki.

Współpracowała z wieloma organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, między innymi: Ogólnopolskim Komitetem Ochrony Praw Dziecka, Stowarzyszeniem na Rzecz Osób z Autyzmem „ProFUTURO”, Stowarzyszeniem Wspomagania i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Bratek”, Fundacją Barka, Stowarzyszeniem na Rzecz Dzieci z Zaburzeniami Genetycznymi „GEN”, Stowarzyszeniem Pomocy Chorym z Zespołem Turnera, Fundacją Doktor Clown, Polską Fundacją Dzieci i Młodzieży. Przez wiele lat współpracowała z Instytutem Pediatrii Akademii Medycznej w Poznaniu.

Za wybitne osiągnięcia w pracy naukowej, dydaktycznej, organizacyjnej i społecznej Profesor Irena Obuchowska otrzymała wiele nagród i wyróżnień. Trzykrotnie była nagradzana przez Ministra Oświaty i Wychowania, dwukrotnie przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego i raz przez Ministra Zdrowia. Otrzymała wiele nagród Rektora UAM. W roku 1985 Profesor Irena Obuchowska otrzymała Złoty Krzyż Zasługi, w roku 1988 – Odznakę Honorową Polskiego Czerwonego Krzyża, w roku 1993 – Medal Komisji Edukacji Narodowej, a w roku 2004 – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. W roku 2007 za całokształt pracy otrzymała najwyższe odznaczenie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – *Palmae Universitatis Studiorum Posnaniensis*.

Profesor Irenie Obuchowskiej bliska była idea Janusza Korczaka: „Nie należy zostawiać świata takim, jakim się go zastało”. I tę ideę konsekwentnie i z powodzeniem przez całe swoje życie realizowała.

Prof. dr hab. Andrzej Twardowski